20. 2. 2006

ID: 38715

Absolutní neplatnost právního úkonu

Skutečnosti, svědčící pro závěr o absolutní neplatnosti právního úkonu, nespadají do okruhu skutečností, jejichž existence se musí účastník dovolávat a ve vztahu k nimž (v oblasti procesních předpisů) má povinnost tvrzení (a následně důkazní břemeno) ve smyslu § 120 odst. 1, odst. 3 věty druhé o.s.ř.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 1596/2002, ze dne 23.3.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce Státního statku S. státního podniku, zastoupeného advokátem, proti žalovanému O. R., zastoupeném advokátem, o určení neplatnosti právního úkonu, vedené u Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou pod sp.zn. 9 C 130/95, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 3. dubna 2002, č. j. 37 Co 652/98-145, tak, že rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 3. dubna 2002, č. j. 37 Co 652/98-145, a rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 27. března 1998, č.j. 9 C 130/95-70, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu ve Žďáře nad Sázavou k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Žalobním návrhem podaným u Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou dne 10.3.1995 (změněným se souhlasem soudu) se žalobce domáhal určení, že dohoda uzavřená dne 21.4.1993 mezi Státním statkem K. (právním předchůdcem žalobce) na straně jedné a žalovaným na straně druhé, „která je součástí protokolu o konečném vypořádání restitučních nároků oprávněných osob“, je neplatná, „a to pokud jde o náhrady živého a mrtvého inventáře“.

Okresní soud ve Žďáře nad Sázavou rozsudkem ze dne 27.3.1998, č. j. 9 C 130/95-70, žalobě vyhověl (výrok I.) a žalovanému uložil povinnost zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení částku 2.680,- Kč, a to do patnácti dnů od právní moci rozsudku k rukám zástupce žalobce (výrok II.). Vycházel ze závěru, že předmětná dohoda je „absolutně neplatná podle § 39 o.z., neboť tento právní úkon svým obsahem odporuje právní úpravě tehdy platné, která umožnila použití náhradového předpisu prostřednictvím výpočtu pouze za předpokladu, kde se nezachovaly vnosové listiny a nešlo odnětí zemědělského majetku prokázat jiným hodnověrným způsobem“. V posuzovaném případě se však „původní vnosová listina zachovala, a jelikož se neprokázal opak je třeba ji považovat za hodnověrnou a provést vykrytí oprávněného nároku žalovaného podle této vnosové listiny“, byť tato listina, byla „dohledána“ až po uzavření posuzované dohody.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 3.4.2002, č. j. 37 Co 652/98-145, rozsudek soudu prvního stupně ve výroku I. změnil tak, že žalobu zamítl a ve výroku II. tak, že nepřiznal účastníkům právo na náhradu nákladů řízení (výrok I.); současně žalobci uložil povinnost zaplatit žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 4.225,- Kč do tří dnů od právní moci rozsudku k rukám zástupce žalovaného (výrok II.). Vycházel ze závěru, že „nemožnost prokázání odnětí věcí je třeba posuzovat…z hlediska subjektivní znalosti účastníků dohody o jejich existenci a případně dostupnosti“. Opačný výklad by podle odvolacího soudu „připouštěl stav, kdy by řada dohod o vydání živého a mrtvého inventáře, při jejichž uzavření se postupovalo podle náhradového předpisu nař.vl. č. 20/1992 Sb., byla latentně absolutně neplatná pro rozpor se zákonem z důvodů objektivní existence vnosových listin či jiných dokladů, účastníkům těchto dohod však v době jejich uzavření neznámých a jimi nedohledaných“. Shodně se soudem prvního stupně dospěl odvolací soud k závěru, že „nebylo prokázáno, že by žalovaný v době podpisu věděl, že vnosové listiny existují a zamlčením této skutečnosti uvedl právního předchůdce žalobce v omyl“.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci proto, že pro určení výše nároku postupem podle „nařízení vlády č. 20/1991 Sb.“ je rozhodný „objektivní stav, tj. závislý na existenci či neexistenci takových dokladů a nezávislý na situaci subjektů dohody včetně jejich aktuální situace související s dostupností těchto dokladů, zejména tehdy, jestliže alespoň jeden z nich o jejich existenci ví“ a v posuzovaném případě „o existenci vnosových dokumentů věděli oba účastníci“ a

žalovaný „se jich dovolával a v podstatě pouze zpochybňoval jejich úplnost“. Vzhledem k tomu, že „dohoda se mohla týkat jen způsobu náhrady a nikoli jejího právního základu včetně výše, znamenalo by její uzavření v rozsahu překračujícím nárok vyplývající z existujících vnosových dokumentů, porušení zákona a pokud by bylo na jejím základě plněno, bylo by plněno bez právního důvodu“. Dále dovolatel namítá, že předmětná dohoda „byla uzavřena v situaci, kdy na povinnou osobu byl vykonáván značný psychický nátlak nejen ze strany oprávněné osoby, ale i ze strany pracovníků jí nadřízeného státního orgánu a současně zřizovatele – ministerstva zemědělství“. Navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalovaný ve vyjádření k dovolaní žalobce navrhl, aby dovolání bylo jako nedůvodné zamítnuto.

Vzhledem k tomu, že napadený rozsudek odvolacího soudu byl vydán sice po 1.1.2001, ale v souladu s ustanovením bodu 15., Části dvanácté, Hlavy I zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony - jak vyplývá také z jeho odůvodnění - po řízení provedeném podle „dosavadních právních předpisů“ (podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31.12.2000), je třeba dovolání proti němu podané i v současné době projednat a rozhodnout (srov. Část dvanáctou, Hlavu I, bod 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony) rovněž podle „dosavadních právních předpisů“, tj. podle Občanského soudního řádu ve znění účinném do 31.12.2000 (dále jen „o. s. ř.“). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., Nejvyšší soud České republiky projednal věc bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) a po přezkoumání ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Dovolatel v dovolání namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci proto, že pro určení výše nároku postupem podle „nařízení vlády č. 20/1991 Sb.“ je rozhodný „objektivní stav, tj. závislý na existenci či neexistenci takových dokladů a nezávislý na situaci subjektů dohody včetně jejich aktuální situace související s dostupností těchto dokladů, zejména tehdy, jestliže alespoň jeden z nich o jejich existenci ví“ . Tato námitka není opodstatněná.

Podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. lze dovolání odůvodnit tím, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Právním posouzením je činnost soudu, při níž aplikuje konkrétní právní normu na zjištěný skutkový stav, tedy dovozuje ze skutkového zjištění (skutkové podstaty), jaká mají účastníci podle příslušného právního předpisu práva a povinnosti. Při aplikaci práva jde tedy o to, zda byl použit správný právní předpis a zda byl také správně vyložen.

Podle ustanovení § 20 odst 1 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění zákonů č. 42/1992 Sb., 93/1992 Sb. a 39/1993 Sb. (dále již jen „zákon č. 229/1991 Sb.“), k zajištění provozu zemědělské nebo lesní výroby má původní vlastník živého a mrtvého inventáře, jakož i zásob právo na jejich náhradu, pokud je vnesl do zemědělského družstva nebo mu byly odňaty v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990. Zemřel-li původní vlastník nebo byl-li prohlášen za mrtvého, má právo požadovat náhradu k zajištění provozu zemědělské výroby další oprávněná osoba uvedená v § 4 odst. 2.

Podle ustanovení § 20 odst 6 zákona č. 229/1991 Sb., vláda České republiky a vláda Slovenské republiky stanoví způsob výpočtu výše náhrad za věci uvedené v odstavci 1 pro případ, kdy nelze prokázat odnětí nebo vnesení těchto věcí nebo nelze určit jejich současnou hodnotu.

Podle ustanovení § 1 nařízení Vlády ČR č. 20/1992 Sb., kterým se stanoví způsob výpočtu výše náhrad za živý a mrtvý inventář a zásoby, ve znění nařízení Vlády ČR č. 57/1993 Sb. (dále již jen „vládní nařízení č. 20/1992 Sb.“), se pro případ, kdy nelze prokázat odnětí živého a mrtvého inventáře, jakož i zásob, nebo jejich vnesení do zemědělského družstva v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 nebo nelze-li určit jejich současnou hodnotu, se náhrady za tyto věci stanoví podle normativů stanovených na jeden hektar zemědělské nebo lesní půdy.

Z výše uvedených ustanovení vyplývá, že způsob výpočtu výše náhrad za živý a mrtvý inventář a zásob stanovený vládním nařízením č. 20/1992 Sb. je na místě v případě, kdy odnětí živého a mrtvého inventáře, jakož i zásob, nebo jejich vnesení do zemědělského družstva v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 nelze prokázat nebo kdy nelze určit jejich současnou hodnotu (§ 20 odst 1 a odst. 6 zákona č. 229/1991 Sb.). Protože platnost právního úkonu je třeba vždy posuzovat k okamžiku, kdy byl učiněn, je nezbytné i výše uvedenou zákonem předpokládanou „nemožnost prokázat“ vykládat ve vztahu ke dni uzavření dohody o poskytnutí náhrady za vnesený, resp. odňatý živý a mrtvý inventář a k „možnostem“ účastníků této dohody rozhodné skutečnosti v uvedený okamžik „prokázat“. Ke skutečnostem zjištěným účastníky po uzavření dohody pak, logicky vzato, není možné přihlížet.

Dovolatel dále namítá, že předmětná dohoda „byla uzavřena v situaci, kdy na povinnou osobu byl vykonáván značný psychický nátlak nejen ze strany oprávněné osoby, ale i ze strany pracovníků jí nadřízeného státního orgánu a současně zřizovatele – ministerstva zemědělství“.

Z výpovědi svědka Ing. V. P., vyslechnutého soudem prvního stupně při jednání dne 23.3.1998, současně vyplývá, že posuzovanou dohodu se žalovaným uzavíral jako osoba jednající za právního předchůdce žalobce a byl na něj přitom „vytvářen tlak z nadřízených orgánů, aby byla dohoda a s ní restituční nárok vypořádán“, bylo mu „uloženo aby byly vzaty zpět rozpory“, a to „i pod hrozbou odvolání z funkce“.

Podle ustanovení § 37 odst. 1 obč.zák. právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.

Výklad ustanovení § 37 odst. 1 obč.zák. je v soudní praxi i v odborné literatuře ustálen v tom, že absolutní neplatnost právního úkonu jako důsledek skutečnosti, že právní úkon nebyl učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně, působí přímo ze zákona (ex lege) a od počátku (ex tunc), takže subjektivní občanská práva a občanskoprávní povinnosti z takového úkonu vůbec nevzniknou (soudní výrok o neplatnosti právního úkonu není třeba). Absolutní neplatnosti se může dovolat ten, kdo jako dotčený má na tom právní zájem. Soud však přihlíží k absolutní neplatnosti právního úkonu i bez návrhu, tj. z úřední povinnosti. Absolutní neplatnost právního úkonu totiž nastává ze zákona a nikoli tedy z jednání subjektu občanskoprávního vztahu (jako je tomu u relativní neplatnosti právního úkonu podle § 40a o.z.). Za této situace se v případě absolutní neplatnosti právního úkonu nemůže uplatnit ani zásada, že neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil, jak je tomu v případě relativní neplatnosti právního úkonu (§ 40a věta druhá o.z.).

Aplikováno na oblast procesních předpisů vztahujících se k povinnosti tvrzení účastníků a úpravě neúplné apelace je na místě závěr, že skutečnosti vedoucí k závěru o absolutní neplatnosti úkonu, musí soud zkoumat z úřední povinnosti, aniž by vyčkával odpovídající procesní iniciativu účastníků plynoucí pro ně z ustanovení § 120 odst. 1 a odst. 3 věty druhé o.s.ř. Uvedená povinnost vyplývá ze zásady „iura novit curia“ a ze shora zmíněné povahy důsledků vyplývajících z absolutní neplatnosti úkonu podle § 37 obč.zák. Ustanovení procesních předpisů nemohou být vykládána tak, aby nerespektováním této úřední povinnosti soudu došlo k vydání rozhodnutí, které (objektivně) zakládá další (nové) nároky opírající se o úkon absolutně neplatný, který ze své povahy nemůže nést žádné právní důsledky. Opačný výklad by vedl k popření základních zásad civilního procesu vyplývajících z ustanovení § 1 až 3 o.s.ř. Jinak vyjádřeno, skutečnosti svědčící pro závěr o absolutní neplatnosti právního úkonu, nespadají do okruhu skutečností, jejichž existence se musí účastník dovolávat a ve vztahu k nimž (v oblasti procesních předpisů) má povinnost tvrzení (a následně důkazní břemeno) ve smyslu § 120 odst. 1, odst. 3 věty druhé o.s.ř.

Jestliže v projednávané věci odvolací soud dospěl k závěru, že posuzovaná dohoda je platná aniž přihlédl k výše popsaným skutečnostem vzbuzujícím pochybnost o svobodě vůle na straně právního předchůdce žalobce při uzavírání posuzované dohody, tedy ke skutečnostem podstatným pro závěr o absolutní neplatnosti tohoto úkonu, nelze tento jeho právní závěr považovat zatím za správný.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu není správný. Nejvyšší soud České republiky proto rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243b odst. 1 část věty za středníkem o.s.ř.). Vzhledem k tomu, že důvod, pro který byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud České republiky i toto rozhodnutí a věc vrátil Okresnímu soudu ve Žďáře nad Sázavou k dalšímu řízení (§ 243b odst.2, věta druhá o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)